

Briand- Kellog Paktı (1928)

Birinci Dünya Savaşı'nın acı tecrübelerinden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti için uluslararası güvenlik önemli bir boyut kazanmıştı. Bu nedenle, savaş sonrası kurulan Cemiyet-i Akvam (Milletler Cemiyeti) ortak savunma fikri açısından olumlu kabul edilebilirdi. Oysa ABD Kongresinin üyelik önergesini kabul etmemesi üzerine, 28 üyeli Cemiyet-i Akvam, İngiltere ve Fransa'nın önderliğine kalınca, Ankara siyasi çevrelerinde Musul Sorunu'nun 1926'da Cemiyet-i Akvam tarafından İngiltere mandası altındaki Irak lehine çözülmesi nedeniyle, tarafgirlik yaptığı şüphesini uyandırdı. Buna rağmen, Türkiye Cemiyet-i Akvam'ın Avrupa Komisyonu'nda ve silahsızlanma konferanslarında yer alarak Batı ile kurumsal iş birliği isteğinin ilk işaretlerini verdi. Ankara, Cemiyet-i Akvamın Genel Kurulunun 18 Temmuz 1932 tarihli olağanüstü toplantısında oy birliği ile barışsever devletlerin arasına katılmaya davet edildi ve TBMM katılım kararını onayladı. Bu davetin en önemli nedeni 27 Ağustos 1928'de Paris'te imzalanıp, Türkiye'nin de katıldığı ve 28 Ocak 1929'da TBMM tarafından onaylanan Briand-Kellog Antlaşması idi. Bu antlaşma, iki dünya savaşı arasında uluslararası barış ve güvenliğin korunması için girişilen çabaların en önemlisidir. Cumhurbaşkanı Gazi Mustafa Kemal 1 Kasım 1928'de Meclis'in üçüncü dönem, ikinci toplanma yılını açarken yaptığı konuşmada şöyle der: "Efendiler! Haricî siyasetimizde dürüstlük memleketimizin emniyetine ve inkişafının masuniyetine dikkat, şiarı hareketimize kılavuz olmaktadır. Esaslı islahat ve inkişafat içinde bulunan bir memleketin hem kendisinde, hem muhitlerinde sulh ve huzuru cidden arzu etmesinden daha kolay izah olunabilecek bir keyfiyet olamaz. Bu samimi arzudan mülhem olan haricî siyasetimizde memleketin masuniyetini, emniyetini, vatandaşların haklarını herhangi bir tecavüze karşı bizzat müdafaa edebilmek kudreti de bilhassa gözde tuttuğumuz noktadır. Kara, deniz ve hava ordularımızı bu memlekette sulhu ve emniyeti masun bulunduracak bir kuvvette muhafazaya bunun için çok ehemmiyet veriyoruz. Cumhuriyet Hükûmeti, milletler arasında emniyet misakları akdi için hususi bir gayret göstermektedir. Bize teklif olunan Kellog Misakı'na iltihak için de aynı samimiyetle muvafatimizi bildirdik."

Fransa Başbakanı Aristide Briand ile ABD Dışişleri Bakanı Frank B. Kellog arasında önce Amerika-Fransa daimi dostluk antlaşması olarak müzakere edilen misak, Washington'un isteği üzerine çok taraflı bir antlaşma hâline getirildi. Bu isteğin ardında ABD Başkanı Cumhuriyetçi Calvin Coolidge'in (1923-1929) tıpkı halefi Cumhuriyetçi Warren G. Harding (1921-1923) ve selefi Herbert Hoover (1929-1933) gibi, Demokrat Woodrow Wilson'un (1913-1921) dünya meselelerine idealist yaklaşımını, Cemiyet-i Akvam'da olmasa bile, çok taraflı antlaşmalarla sürdürmekteki kararlılıkları rol oynuyordu. Paktı imzalayan 63 devlet, savaşın yasa dışı ilan edilmesine, her türlü devletler arası anlaşmazlığın Adalet Divanı'na götürülmesine, onun kararlarına uyulmasına ve silahsızlanmaya onay verdi. Bu antlaşmanın savaşı meşru kıldığı hâl savunma idi. Fakat Wilson idealizmiyle siyasi izolasyon arasında gidip gelen Amerikan siyasetçileri kendileri için 'bağımsız uluslararasılık' (independent internationalism) dedikleri bir formül yarattıklarından dolayı, Kellog meşru savunma hakkının antlaşma metnine girmesini engelledi. Antlaşma sadece saldırıya uğrayan ülkenin buna silahla karşı koymasını meşru kabul etti. 'Saldırgan' tanımının da arz ettiği güçlükler karşısında Türkiye, kendi inisiyatifiyle, imzaladığı yedi adet ikili antlaşmaya saldırganın; silahlı saldırıda bulunan taraf olduğuna dair not düşürdü. Ancak, 'silahlı saldırı', 'dolaylı saldırı', ve 'meşru müdafaa' gibi kavramlar yirminci yüzyılın son çeyreğinde bile Birleşmiş Milletler Divanı ve devletler hukuku için ciddi sorun yaratmaya devam etti. 1920'li veya 1930'lu yılların Avrupası'nda yükselen saldırgan faşizmlere Briand-Kellog Antlaşması ve Cemiyet-i Akvam kurumsal olarak karşı koyamadı. Gene de bu antlaşma Atatürk Türkiye'si'nin dünya barışına katkı gayreti açısından önem taşımakla kalmayıp, genç Cumhuriyet'in uluslararası ilişkilerde aktif roller alabileceğinin bir göstergesi olmuştur.

Nur Bilge CRISS

KAYNAKÇA

AKŞİN, Abdülahat, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1991.

AMBROSIUS, Lloyd E., **Woodrow Wilson and the American Diplomatic Tradition**, Cambridge University Press, 2, New York.

Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, 3 Cilt, Yay. Haz. Ali Sevim, M. Akif Tural, İzzet Öztoprak, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara 2006.

GÜÇLÜ, Yücel, **The Life and Career of a Turkish Diplomat: Cevat Açıkalın**, T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.

KENNEDY, David, **Of War and Law**, Princeton University Press, Princeton 2006.

TOLUNER, Sevin, "Nikaragua'ya Karşı Askerî ve Benzeri Faaliyetler Davası'ndaki Yargı ve Meşru Müdafaa Hakkı," **Milletlerarası Hukuk Açısından Türkiye'nin Bazı Dış Politika Sorunları** içinde, Beta Yayıncılık, İstanbul 2000, s.349-388.

02/06/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/briand-kellog-pakti-1928/?pdf=3744> adresinden erişilmiştir